

MUSIKALEHT

Franz Schubert

Franz Schubert

Prof. P. Ramul

Käesolev 1928. aasta võeti Viinis vastu väga iseloomustavalt ja iseäralikult; nimelt kanti ette uueaasta päeval püha Stefani kirikus Schuberti mess. See rahvalik messi ettekanne oli geniaalse Schuberti mälestuse austamise algus, saja aasta möödumisel tema surmast. Sellega tahtis Viini linn öelda, et tänavune aasta algusest peale tervenisti pühendatakse suurele kaasmaalasele Schubertile kes sündis, elas, töötas ja suri Viinis. Ja tõesti see suur, rahvalik ettekanne oli alguseks haruldasele hulgale pidustustele tema mälestuseks, mitte üksi Viinis, vaid kogu ilmas.

Kunstiaegloost teame, et möödunud sajangu alul arenes ühiskonna vaimline elu tugevalt individuaalses suunas; igauks püüdis arendada oma isiklikku ilmavaadet. See püüe tõi kunsti subjektiivse elemendi, millega valmis soodne pind romantilise voolu idanemiseks. Kõigepäält ilmus see vool poeesiasse mida näiteks esitasid Goethe ja Schiller — Saksas, Seidel — Austrias, Walter Scott — Inglismaal, Puškin ja Lermontov Venemaal, Mizkievicz Poolas jne. Need romantilise voolu edustajad luules andsid tõuke selle suuna edenemiseks ka muusikas. Rida komponiste-romantikuid nagu Schubert, Schumann, Mendelssohn, Chopin, Čaikovski, Grieg ja teised väljendasid sellel alal mitmekesiselt oma isiklikke läbielamusi. Eriti väljendas Schubert oma läbielamusi peamiselt kunstilaulus. Selles ka seisabki kõige rohkem tema ajalooline tähtsus. Kunstilaul omab võrdlemisi pika aegloo.

Schuberti laulu-loomingu iseloomustavaks jooneks osutub kõigepäält ta südamlilik ja lihtne viis. Laul lauldakse ning temas on kõige tähtsam meloodia. Sellest küljest on loodus Schubertile annud haruldase anni. Meloodia voolab ta lauludes põhjatu allikana. Schuberti meloodiad ei üllata küll tehnilise virtuositeediga; neis pole kunstlikku ülespuhutavust. Kuid nad on südamlikud, jäädes seejuures haruldaselt lihtsaks.

Oma iseloomult on Schuberti muusika täis igavest noorust, tervist ja rõõmu. Selles nagu tundub mehisus. Schuberti optimistlik ilmavaade peegeldub loomulikult ka tema loominguks.

Schuberti laulud on kirjutatud väga mitmekesisel vormil. Mõned neist on lihtsais salmides, kus laulja viisi korrates laulab rea mitmekesise sisuga salme. Teised jällegi on kunstilaulud enam põhjalikumalt läbitöötatud, näiteks rondo või variatsiooni vormis; kolmandad on dramaatilise loomuga retšitatiivid ning lõpuks neljandad on kirjutatud ballaadidena, kus muusika, olles tihedas ühenduses tekstiga, jääb siiski iseseisvaks kunstiliseks tervikuks. Oma ballaadides saavutab Schubert kunstilise küpsuse haripunkti. Mõnes neist laul ja saade üksikult annavad iseseisva, ilusa muu-

sika. Ka sisult on Schuberti laulud väga mitmekesised, alates lapseliku naiivsusega ning lõppedes põrutava dramaatilise paatosega. Sisu edasi andes Schubertit võrdlemisi vähe huvitab muusika programmiline külg, vaid tal on pääasi, meeoleu, olgu isiklik või ammutatud luuletajate teoseist. Iseäranis huvitavad on ta laulu-tsükklused, missuguseid seob ühine põhimõte. Näiteks tsükklis „Die schöne Müllerin“, mis koosneb 12 numbrist, on väljendatud rõõmsad meloodiad, kujutades loodust ja maaelu. Tsükklis „Winterreise“, mis koosneb 24 numbrist, on edasi antud jällegi kurvad meeolud, nagu näiteks: üksildus, purunend lootus, vaesus ja surm. Tsükl „Geistliche Lieder“, mis koosneb 8 numbrist. Ta viimane tsükl on „Schwanengesang“ mis koosneb 14 numbrist.

Schubert kirjutas üldse ligi 1000 laulu, kuid tänapäevani on alal hoidund 603 laulu, umbes 100 autori sõnadel.

Seni oli jutt Schuberti lauludest, mis tema loomingus kõige tähtsamad. Pääle laulude kirjutas ta veel määratu hulga töid muudel muusika aladel: sümfooniaid, kammermuusikat, soolopalasid üksikutele muusikariistadele, oopereid, vaimulikku muusikat, vokaal ansambleid ning koorilaule mees-, nais- ja segakooridele.

Tema teistes helitöis paistavad silma samad omadused, millised juba laulude juures nimetatud: meloodia, harmoonia ja modulatsioonide lihtsus, otsekoheus ning selgus, mehine iseloom jne. Mitme instrumentaal helitöö aluseks on võetud tema poolt varem kirjutatud laulu. Näiteks on tuntud keelpillide kvinteti: „Forellenquintett“ eelkäijaks laul „Die Forelle“; klaveriteos „Wandererfantasie“ aluseks laul „Wanderer“.

Pääle Schuberti surma ilmus tema töödekogu 40-es andes, mis aga pole veel kaugeltki täielik. Tema terve helitööde hulk ulatab kuni 2000-ni; Notebomi katalogi järele on 1874 numbrit.

Franz Schubert sündis 31. jaanuaril 1797. a. Lichtenthalis, mis tol ajal oli alevikuks Viini lähedal, nüüd aga on Viini linnaosa. Tema isa oli algkooliõpetaja. Esimest õpetust muusikas sai Schubert oma isalt, nimelt viiulil. Oma ilusa hääle tõttu võeti ta juba 11-aastaselt Viini kuningliku konvikti õpilaseks. See konvikt oli pedagoogiline asutus ühes gümnaasiumi kursusega, kus maksuta õpetust anti koorilauljatele, valmistades neid koyalauljaks. Teooriat temale õpetas sääl tuntud Salieri. Täieliku teooria tundmise omas ta aga iseõppimise teel. Konviktis õpetati ka mängima mitmesugustel muusikariistadel ning esinema kooli orkestris. Viimases oli Schubert väga tegev, esinedes viuldajana ning vahel ka dirigendina. Selle konvikti orkestrile olidki pääasjalikult kirjutatud ta esimesed orkestritööd, näiteks esimene fümfoonia; sääl konviktis on kirjutatud ka esimesed kammermuusika tööd ja laulud.

16 aastasel lõpetamata konvikti, tuli Schubert tagasi Lichtenthali, vanema te juure, olles sääl isale abiks õpetajana. Selles ametis püsis ta 3 aastat, kirjutades hulga teoseid igal muusikaalal:

8 ooperitaolist tööd, 2 sümfooniati, 4 messi, kammer- ja sooloonumbreid ning rida laule, nagu „Erlkönig“, „Wanderer“ ja „Rastlose Liebe“.

Pedagoogiline töö koolis väsitas väga Schubertit. Et sellest vabaneda võttis ta vastu oma sõbra, Franz Schoberi, kutse sõita Viini elama. Viinis olles oli ta väga tegev, kus kirjutas rea uusi teoseid mitmesugustel muusika aladel.

Schoberi sõprus oli Schubertile väga kasulik. Schober aitas teda aineliselt ning tutvustas teda mitmele tuntud kirjanikule ja kunstnikule. Tema kaudu tutvunes Schubert ka laulja tenor Michael Vogeliga, kes esimesena hakkas ta laule laulma tuntud perekondades, sest et kontsertidel laul polnud sel ajal moes. Lühikese aja elas Schubert ka Beethoveni naabruses, kuid ei olnud temaga isiklikult tuttav. Tahtes Beethoveniga tutvuda, otsustas ta temale viia oma variatsioonid klaverile (op. 10). Beethoven võttis variatsioonid vastu ja läbivaadates neid, üllatus millegistki. Seda nähes Schubert sai ärritud, sattus segadusse ning jooksis minema. Nii lõppeski nende isiklik tutvus.

Vaatamata oma suurele populaarsusele elas Schubert Viinis ilma kindla kohata selleks, et vabalt luua ning olla alati muretu-rõõmus.

Selle tõttu aga tuli tal Viinis elu lõpul võidelda suure puudusega, olgugi et ta sõbrad Schober ja teised teda tihti aitasid aineliselt. Heledaid silmapilke ta rahutus Viini elus olid külastused krahv Esterhazi mõisa Ungaris, kus ta lühikest aega oli muusikaõpetajaks ja kus tal oli võimalus puhata ning töötada. Sääm mõisas kirjutas ta oma väiksemad tööd, näiteks klaverile kahele ja neljale käele, „Ungari fantaasiad“ ja mõned laulud. Elades mõisas polnud ta kaugeltki ükskõikne krahvi tütre, Karoline Esterhazi vastu; kuid silmas pidades nende seisuse erinevust, ei võinud ta loota vastuarmastust.

24 aastaselt saavutas juba Schubert oma loomingu haripunkti, milles avaldub ta täielik omapärasus. Tollest ajast ilmuvad ta parimad ja tähtsamad tööd, näiteks: n. n. lõpetamata sümfoonia h-mol, parim ooper „Alfonso ja Estrella“, muusika „Rosamundele“. Nagu aimates lähenevat lõppu, oli Schubert viimastel eluaastatel omas loomingus eriliselt produktiivne.

Schubert suri 19. novembril 1828. aastal. Schubert on maetud Viinis keskkalmistul, nõnda nimetatud Ehrengräber'i s. o. auhaudade grupis. Selles grupis on maetud kõik tähtsamad Viinis surnud heliloojad, nagu Beethoven, Gluck, Brahms, kolm Straussi (isa, poeg ja onu), Millicker, Suppé, Hugo Wolf ja veel mõned teised. Selle grupi keskkoha moodustab Mozarti sümboliseeritud haud; ta ise on maetud teisel kalmistul ühishauda kuna põrm leidmata. Mozarti ausamba vastas ongi Schuberti haud Beethoveni ja Brahmsi haudade vahel. Schuberti hauasammas kujutab tema rinnakuju,

mille vasta muusa seistes, parema käega Schuberti pähe loorberid asetab, kuna vasakkäes kannelt hoiab. Rinnakuju allpool on Amor sümboliseerides armastust, mis läbib tervest Schuberti loomingu.

Schuberti maine ränd lõppes saja aasta eest, kuid mälestus temast jääb inimkonnale igaveseks. Terve ilm austab teda, kui kunstlaulu loojat. Saagem meiegi sama südamlikkudeks ja otsekohesteks, kui oli Schubert omis teostes. Püüame hetkeks aukartuses seisatada tema muusaaltari ees, kummardume ta muusikalise loomingu ees, mõttes läheneme ta hauale ja mõttes asendame sellele pärja alati värsketest lilledest, mis sümboliseerivad ta igavesti noorusvärsket muusikat. Ja olgu sellel pärjal kiri: „Geniaalsele laulik-idealstile Franz Schubertile“.

Franz Schubert

Dr. Otto Hönig'i järele *

Tõrvikute vilkuval valgusel, millised 1827. a. läbi sünge märtsiõhtu kalmistule saatsid Beethoven'i maise keha, sammusid sügavas vaikuses tema sõbrad, Grillparzer, Schwind, Schober, Hüttenbrenner ja Bauernfeld, ka Franz Schubert.

Ta läks hiiglase varjus, kes teda surmaski veel rõhus, ja siiski kihutas teda taevaliku loomisime avaldamisele, ning südames ja pääs kõlas talle rütm, raskeloomuliku leinamarsi meloodia, mille takt näis hõljutavat lihtsa surnukirstu alusvaipa, milles tema kangelane liikus viimast rahulikku teed.

Franz Schubert, pärandaja vaimline pärija, läks valurikka tee läbi vana Viini igavesse rahumajja, kus tummas vaikuses haigutas haud ta hinge jumaldatule Ludwig van Beethoven'ile.

Lõpmatuseni pikk oli ta ees aukandjate rong, kõlavaid nimesid ning toredaid ehteid leinasõidukeil. Krahve ning vürste, võistlejaid ilmaliku võimuga, kes noil päevil uuesti värskendasid endi suhteid pimedada üksildasega, linnaimeks, lastehirmuks ning Viini ammede naljatamiseks.

Nad **uhkustasid** veel kord endi muusika-salongide endise lemmiku nimega, nagu mingi kalliskiviga; kuid nende südamed ei olnud selle juures, nende kõrvu kostis läbi surmakellade pühaliku helina juba Rossini nõiaviiuli haarav ime, kes päevil ja öil valitses nende kombeid ja hinge.

Kaugel taga leinarongi sammus Franz Schubert, üsna taga, maha-jäetuna, väiksenä, abituna, melankoolselt endasse süvenend. Märtsi-

*) „Die Tonkunst“ nr. 21—35 — 1928. a.

ilmastikus külmetades, seisis ta tunde, kuni ta pidi oma surnud kaasvõitleja neljale kitsale seinakesele heitma kolm peotäit mulda, ning olles sisemises segaduses liitus kojupöörand lõdiseva hulgaga, kes tõttasid tagasi ellu, hõiskavasse ja rõõmsasse Viini muretusse.

Talle ei antud hoida mitte surnuvaiba tuttigi, kuipalju ka ta hing ei tahtnud näidata viimast teenet oma jumalusele, ning siiski oleks ta pidand asuma kirstu järel ülempiiskopi kohal, kui heliriigi vägeva kuninga tõsine maavalitseja, kui ainukene minister, kelle ohver koolnule võis meeldida, ning kelle palvehelin surnu harmooniat surematuse sfäärides jätkas ebakõlata.

Nii ta pidi seisma kaugel taga, ei võinud sõita hiilgavas riiklikus tõllas, pidi rahul olema kui leinajate hiiglahulk ta palaviku taolises hingevõitluses koju kandis, ning sellega et ta ainukene oli, kes end helidekeeles väarikana Beethoven'i kõrvale võis säada.

*

Lühikene vaheaeg lahutas nende mõlemi suure lahkumise: Schubert'i ning Beethoven'i, kelle elutee kokkujooksis ühise eesmärgi teostamiseks, kes aastakümneid koos sammusid ilma inimliku kokkupuutumiseteta, ning mil vaimulend neid mõlemid siiski kokku juhtis surematuse riigis. Järgmise 1828. aasta sügiselilled kummarjusid kalmule, milline ühel vaikselt Viini laupäeval oli kuhjatud Franz Schubert'i surnud jäänustele. Kolme kalmureaga Beethoven'ist lahutatud, puhkab see üksildane oma viimist und, loorberid pääs, Franz Schubert, noorest, võidurikkast elust.

Ja, võidurikast kõigi väliste tarviduste suhtes, nii võib seda elu nimetada. Ning kui mingi tajumatu ime paistab otsija seistes nõidusliku aia ees, millist too muuside lemmik kogu oma loovjõuga ehtis. Kesk seda aeda vuliseb värskel allik; ta geenituse kevadpäikese kiir murdub tuhandeis värves lauludest, millised sellest üsna elavaina piserduvad; ning allika ümber sätendavad ta meestekoori-tööd helkajais lauluvärvides, — võisteldes üksteisega ta helide valgusejõus, taevaliku meloodika uimastavas lõhnas. Astuge sellesse aeda, teie laulu-vennad, sügava aukartusega ning andumusrohke armastusega! Siin on hää olla! Mingit päevakära, mingi toores tahe ei sega rahu, mis voolab selle hinge puhkepaigast. Võtke seda imetlust peotäis ellu kaasa, see valgustab teie süngeid hetkeid. Ta on asendamatu, kui päikesejurnal Baldur, ning ta lillist heljuvad tuhandeid uusi elueokesi. — — —

Schubert'i loomingu üle seisis ta suure eelkäija pimestav vari; alles temas pesitsend muusi imetaolised avaldused mõjutasid, et see vari hajus. Säravalt on tõusnud ta täht, ta valgusejõu raadius üha kasvas, kui Liszt ta teoste virtuoosliku ümbertöötusega ta isikut allakriipsutas.

Mida Liszt möödunud sajangu keskel, ajal, mil ka Schumann sügava vaimustusega unustatud Viini meistrile tähelepanu juhtis, Schu-

bert'ist ütles, see on niivõrd tabav, et me seda ta elupilti maalides tingimata peame mainima: „Kõlaharuldus, värskus, julgus, unistus, kannatus, pisarad ning tuleleegid voolasid Su südamest, vaevalt suudetakse Sinu meisterlikkuse suurust ning Su meele nõiduslikkust unustada!” —

Ühetaoline, võrdlematult vähem komplitseeritud kui ta elutöö, on ta elulugu. Ta endast oli nii vähe geniaalne, eriti oma välimuses, et härrad biograafid otse käsa peavad ringutama ta eluloo ühekülgsuse pärast. Kitsas oli ta ümbruskond; vähesed rännakud provintsi mahaarvatud, ei ulatand ta jalad suurt välja Viini müüride vahelt. Ta elus puudus suur konflikt, võimas hingekriis, millise, näiteks, Beethoven pimedaksjäämisega läbi pidi elama; tal puudus ka aristokraatlik toetajaskond, nagu seda Beethoven'il oli. Nii läks ta üksildast teed.

Ainult väikene kodanline, kuid vaimselt sugugi mitte vähem väärtuslikum, ringkond arusaajaid mehi ja naisi, kelle lemmik üksildane muusik oli, kelle hüveks nende süda tuksus ning käed liikusid, ulatas talle loorbereid ning heitis roose ta vaevasele teele. Karedat võitlust igapäevaste elutarvete rahuldamiseks aitas see ringkond pehmemdada, ning kergeltmõtlev noorpõlv ümbritses kummalise helimeistri kuldse huumori oreooliga; ta oli ümbritsetud rõõmsameelise muretu nooruse naeratava päikesesäraga, kes hääl ning halbadel päevil temaga laulis, kes teda hellitas ja armastas. Ta elu jõudis loomisesuitsus varakult lõpule, saatus kihutas teda nagu mingi aimuse tõttu kogu loomisejõu äärmisele pingutamisele. Meie aga, tänulikult kasutades ta loomingu varasalvi, ei tarvitse ta kareda elutee tõttu hädaldada. Ta ise kandis end läbi selle hädaoru taevasse, milles säravad igavesed tähed.

Lühikene ülevaade, milles Franz Schubert'i elu püüame kujutada, peab kujutama tähtsamaid sündmusi ning nendest mõjutatud kunstilisi saavutusi. Käsitada kõike endast väga mitmekülgselt Schubert'i elutööd oleks vähese ruumi tõttu võimatu.

Franz Schubert põlvenes kooliõpetaja perekonnast, milline oli õnnistatud terve trobikonna lastega.

Ta sündis õpetaja Franz Schubert'i esimesest abielust 31. jaanuaril 1797. Viini Lichtenthali eeslinnas. Neliteist last võrsusid sellest abielust, kellest ainult viis ellu jäid. Nende hulgast peame vaneemat venda Ferdinand'i erilise armastusega mainima. Muusikaajalugu võlgneb talle tänu hulga oma geniaalse venna väärtuslike teoste alalhoidmise eest, kelle vastu ta end ülal pidas ergutava ja käsikäes sammuva sõbrana. Tema hoolitsevale vennasüdamele tänu on Franz Schubert oma viimises puhkepaigas asendatud Beethoven'i lähedusse, see sureva Schubert'i viimne soov on venna poolt hooliga täidetud.

Ükski teine andekuse tundemärk ei avaldu varem ega ei arene sellase kiirusega, kui muusikaline andekus. Franz Schubert kinnitab

omalt poolt seda vana tähelepanekut, olgugi, et ta ei olnud imelaps Mozart'i ning Beethoven'i mõttes. Esimese muusikalise kasvatuses andis talle isa, keda tolajal võis tunda mõistliku, jumalakartliku inimesena, kelle kodune kord oli vali, tuletades meele midagi vanast patriarkaalsusest.

Tema kõigutamatu jumalausalduse kohta saame ettekujutuse kirjast, millise ta saatis poeg Ferdinandile päevil, mil Franz Schubert surmaga heitles, see kõlab: „Raskeina lasuvad meil kurbuse päevad; midagi muud ei jää üle neil murerohkeil hetkeil, kui jumalalt troosti otsida ning neid kannatusi, mida jumal meile pannud, püsiva andumusega kanda, nende kannatuste lahenemine kindlasti kõneleb jumala hädusest, see rahustab meid. Sinu kurb, kuid jumala hädusse kindel isa.“

See tugev, endasse süvenend otsekohese isa isikupärasus peegeldub vahetumalt ta geniaalse poja elus; ta tõusis vaimlise tasapinna poolest oma isast palju kõrgemale, ilma et ta selle tõttu oleks muutnud oma suhtumist oma isamaja ning selle ümbruskonna vastu.

Isa muusikalise kasvatuses kõrval jägas väikesele Franz'ile õpetust ka ta vanem vend Ignaz, kuid edasipüüdva, väikse muusiku geniaalse impulsi ees ta mõne kuu järele pidi purjed kokku rullima.

Muusikaliste õpingute jätkamiseks anti vaevalt kümneaastane poiss Lichtenthal'i pastori Michal Holzer'i käsutusse. Selle kogend muusiku, keda Schubert'i noorpõlve sõber Holzapfel nimetas veidi isesuguseks, kuid põhjalikuks kontrapunktistiks, ülesandeks oli Franz'i õpetada laulus, orelis ning klaveris; ka juhtis ta noore õpiahimulise harmoonia saladustesse. Vana hääsüdamine muusik, kelle õpetuse mitmekülgsus ei jäänud Schubert'i loominguks mõjuta, olgugi, et andekas poiss endatäiendamise teel sageli oma õpetajast ette jõudis. Sellest on ka mõistetav ta väljendus: „Sellast õpilast ei ole mul kunagi olnud. Kui ma talle tahtsin midagi uut õpetada, siis tõendas ta särasilmil, seda ta juba teab; lõpuks pole ma talle mingit õpetust annudki, kui ainult teda vahel mõningais asjus toetanud ning teda vaikides imetlend.“ Ta muusikaline kuulmine ning tooni tabavus arenes niivõrd jõudsasti, et ta juba 11 aastaselt Lichtenthaleri kirikus võis kooris soprani laulda.

Häälilise andekuse omamine on tähtis ühele järgule Schubert'i elus, milline ei jättnud avaldamata silmapaistvat osa tema kunstilisele arengule. See oli ta vastuvõtmine keiserliku hoovikapelli kasvandikkude hulka.

1808. a. oktoobris kaheteistkümneaastane Schubert seisis Anton Salier'ist ja Josef Eybeler'ist juhitava katsekomisjoni ees. Ta häälle meeldiv kõla ning haruldane tabavuseoskus äratasid tähelepanu, nii et ta vastuvõtmine hoovi-lauljapoisina kasvandikkude ühismajassee kohe otsuseks tehti. Selles ringkonnas liikus ta kuni seitsmeteistkümnenenda eluaastani. Kuigi ta geeniusse lennuvõimet ka tiivustasid

nooruse muretus, hooviteenistuse sundus ning valjud õpingud ühiselumajas, siiski vaidlematu on sünge, rõõmutu asutuse mõju ta isikkuse arengule. Isakodu ning ühiselumaja vormisid temast inimese, ning jätsid ta ellu oma jäljed.

Neil nooruseaastail mõjusid talle rängalt kasin lõuna- ning õhtusöök, ja erakordne vabadusekitsendus ühiselamus. Ta süda laulis, ning ta hing tegi julgeid retki säravas helidetaevas, ent ta viiest kreuzerist ei jatkund paberi ostmiseks, mille viie noodijoone vahel ta hing oleks võind tormitseda.

Kuid õigel ajal taevast saatis talle abimehe, ja nagu eluvõõras jumalatelemmik oma küpses kunstnikueas leidis kaitset ning varju oma sõprade juures, nii leidis ta ka siin kitsas asutuse müüride vahel aitava sõbra Linzist pärit Josef Spaun'i isikus, kes Schubert'ist oli üheksa aastat vanem, kes janunevale ulatas juua, kes osavõtlikult jälgis noore Franzi kunstisaavutusi ning muretses talle vajalikku noodipaberit. Franzi varajasest nooruseeest on Spaun sümfaatseimaid kaaslasi, mälestused ühiselt veedetud aastaist viivad meid elavalt sellesse ajajärku ning olukorda ja kujutavad tabavas valguses väikest meistrit viiulipuldi ees, kui ta asutuse sümfoonia orkestris kaasa mängis, milline noori kasvandikke raske päevatöö järel peetaval palvetunnil saatis.

Spaun kirjutab: „Asutus ei olnud talle sugugi mugav, sest väike poiss oli ikka tõsine ning vähe sõbralik. Kuna ta juba võrdlemisi hästi viiulit mängis, pandi ta mängima sümfoonia orkestrisse, milline tookord igapäev, õhtuti söögi järele, mõne uvertüüri või sümfoonia ette kandis. Mina istusin esimesena teise viiuli juures ning väike Schubert mängis seistes minu seljataga samast noodilehest. Sageli märkasin, et väike muusik takti kinnipidamises mu kaugelt ületas. Seeläbi teda tähelepanes, märkasin, kuis endast nii vaikne ja ükskõikne poiss elavalt andus ilusa sümfoonia väljendusile. Kord leidsin ta istumas päris üksinda muusikatoas klaveri ees, millist ta oma väikeste käekestega osavalt valitses. Parajasti harjutas ta Mozart'i sonaati ning tähendas, et see talle väga meeldivat, kuigi Mozart'i olevat raske mängida. Minu sõbralikule soovile vastutultes kandis ta ette enda komponeeritud menueti. Ta oli selle juures kartlik, nagu õhetas punast, kuid minu hääkskiit rõõmustas teda. Ta usaldas mulle, et ta omi mõtteid sageli salaja noodipaberile panevat, kuid ta isa ei tohtivat sellest midagi teada, kuna viimane ei soovivat, et ta muusikameheks hakkaks. Andsin siis talle veidi noodipaberit.”

Kuigi ühiselamu vali kord ning õpetajate suhtumine noore Schubert'ile vähe pakkus armastusväärset, siis teisest küljest ei saa salata, et sellel ajajärgul ta muusikalised võimed mitmekülgsest muusikalisest tegevusest laulupoisina, orkestrimängijana, leidsid rikkalikku arendamist. Ühiselamu õpetajaskond pani oma kasvandikkude muusikalisele haridusele erilist rõhku. Orkestri ettekanded oman-

dasid pea hää kuulsuse. Siin tutvunes Schubert oma suurte eelkäijate Haydn'i, Mozart'i ja Beethoven'i sümfooniliste töödega, millised teda vaimustasid; ta muusikalise tasapinna arenemisele mõjutasid hoovikapelli poolt ettekantud vanade meistrite motetid ja messid ning kuigi noor Schubert asutuses ei leidnud erilist tähelepanu, siiski ta sääl omandas hää muusikalise maitse ning hariduse. Schubert'i edasipüüust vaimustatud vana hooviorganist Ruziczka andis talle õpetust ka kompositsioonis. Kuid ka see kogend muusik pidi õige pea tunnistama: „Sellele ei ole mul midagi õpetada, armas jumal on ta eest ise hoolitsend.“

Kuna ka isa viimaks tunnustas oma poja suurt talenti ning loobus oma vastuseisust poisile muusikalise õpetuse andmiseks, siis võttis noore Schubert'i õpetamise endale Salieri, varem ka Beethoven'i õpetajaid. 1813. a. viimaseil oktoobripäevil lahkus Schubert ühiselamust, et tagasi pöörata isakodusse.

Esimesed Schubert'i kompositsioonid, mis enamasti käsikirjadena on alal hoidund, on pärit tema noorusaastaist ühiselamus.

Fantaasiad klaverile, kvartetid, kantaadid ning laulud järgnevad üksteisele kiiresti alates 1810. a. Esimesis katsetusis ei märka meie isiklikke noote. Ka aastad 1812. ja 1813. on viljarikkad. Neil aastail kirjutas ta töid, milliste harmoniseerimises on juba märgata püüdu millegi uue, isikliku järele. Kasvandikkude orkestrile kirjutas ta D-duur uvertüüri.

Viieaastasele õpiajale järgnes kolmeaastane katseaeg, mii pidi otsustatama, kas ta pääseb kodanliste elukutsete alale, või peab valima vaba kunstniku tee. Ta andis järele isa palveile, kes hoolitses esmajärjekorras igapäevase leiva eest, ning asus tööle kooliõpetajana.

Sundivaks põhjuseks selle elukutse valimiseks oli veel ähvardav sõjaväeteenistus, millist õpetajail ei olnud tarvis läbi teha. Nii alustas Schubert 1813. a. sügisel tööd õpetajana, esialgu vaid oma isa abilisena.

1814. kuni 1817. oli ta pegasus uude ikkesse rakendatud, mis tootev geenius temas helistas kuldseid keeli, ta pulss heitles otsimistormist, mil ta vaimu käärivad vaimukobarad esimese viljana kinkisid meile Gretcheni vokilaulu, metshaldja, rändaja, ta igapäev möödus väsitava kohustuse täitmisega: viieaastaseile saladuslikke ABC õpetades. Sellest ajast kõneledes tähendas Franz Schubert kord: Tõsi, siis kui ma komponeerisin, ärritas see väike bande mind niivõrd, et ma sageli end unustasin; loomulikult sarjasin siis neid õige tublisti!

Ent vaatamata sellele, et tuli võidelda tööpäeva halluse ning ühetoonilikkusega, sirutas rikkalikult andekas imejuurtega muusikapu omi latvu ikka enam sinava taeva poole. Tuhandeid rõõmulaule helises ülemeelikalt selle meelitavas lehestikus. Mingi raskus ei suutnud areneva meistri loomisjõudu takistada; imetledes sei-

same me selle loov-vaimu hiiglatöö ees, mis välja kees vaevalt kaheksateistkümne-aastase noormehe hingest, ületades, näiteks, 1815. a. mitmegei teise nimeka helimeistri elutöö hulga. Kui see mitte päris kindel ei oleks, siis ei julgeks üks sulg nende aastate rohket vilja kuidagi paberile panna. Neil viljakail loomisaastail kirjutas Schubert, teenides õpetajana 40 guldnat elatisraha, 4 ooperi ehk laulu-mängu, 144 laulu, 2 sümfooniat, 2 messi, 2 klaverisonaati, klaveritükke, kirikumuusikat ja koorilaule.

Schubert'i hauasammas Viini keskkalmistul

Anna Fröhlich jutustab sellest ajajärgust ilusa episoodi, mille käesoleva märkusterea lõpukivina tahame edasi anda:

„Igakord kui oli lähedal Gosmar'i (üks Schubert'i õpilasist) sünnipäev läksin Grillparzer'i juure ning palusin temalt midagi päevakohast luuletada. Nii tegin ka tookord. Ütlesin temale:

„Kallis Grillparzer, ma ei saa teid aidata. Teie peate mulle tegema Gosmar'i sünnipäeva tarvis väikese laulukese“.

„Olen nõus, näeme kui midagi kätte juhtub“.

„Pidage aga silmas, et ikka midagi juhtuks.“
Paar päeva hiljem andis ta mulle paberilehe, millele oli kirjutatud „Koputan tasa“. Ning kui mõni aeg Schubert'i kohtasin, ütlesin temale:

„Teie, Schubert, Teie peate mulle nende ridade tarvis muusika andma“.

„Andke siis siia“.

Istus klaveri ette ning hüüdis:

„Kui ilus see siiski on — kui ilus!“

Silmitses lähemalt mõnd rida paberil ning ütles:

„Valmis see juba ongi.“

Ning tõepoolest paar päeva hiljem andis ta mulle selle üle, nimelt mezzosoprani ja nelja meeshääle tarvis.

„Ei, Schubert, nii ei saa me seda tarvitada, sest see peab kujutama ju ovatsiooni Gosmar'i sõbrannadelt. Peate mulle andma koori naishääle tarvis.“

Pea tõi ta mulle selle lapsehääle ja naiskoori tarvis, nagu me seda laulu praegugi tunneme. Kolm päeva hiljem viisin oma õpilased Döblingi, kus Gosmar elas, tassisime salaja klaveri ta akna alla ning jäime Schubert'i ootama. Kuid viimane ei tulnud. Teisel päeval, kui pärsin temalt seletust, vastas ta vabandades:

„Ah, selle unustasin ma hoopis“.

Korraldasin siis asja nii, et laulukene koolisaalis ette kantaks. Schubert'i palusin ka ettekandele. Iga minut pidime ettekandega algama, kuid Schubert'i ei kusagil. Otsimise pääle leidsime ta kusagil õlut joomas. Meie kutsumisele tuli ta ettekannet kuulama. Kui see läbi oli ütles ta vaimustatult:

„Tõepoolest, ma ei uskund, et see nii ilus võib olla!“

Jumalikult andekas inimene läks saatuses määratud teed. 19. novembril 1828. a. tuli surm ja sosistas talle kõrva:

„Ole mehine, ma pole kuri, puhka rahu mu kätel!“

Meie, sageli nautides selle mõistatuslikult viljarikka elu saadusi, tahame talle sada aastat hiljem hüüda:

„Südamlik tänu Sulle muuside lemmik, Franz Schubert!“

Muusikute ja filosoofide arvamisi

Schubert'ist

Ludwig van Beethoven (1770—1827):

Tõepoolest! Schubert'is peitub jumalik säde.

Robert Schumann (1810—1856):

Schubert jääb ikka noorpõlve lemmikuks. Ta näitab, mida see tahab: ülevoolavat südat, julgeid mõtteid, kiiret tegu; jutustab neile, mida need kõige enam armastavad: romantilisi lugusi, rüütleid, tüdrukuid ning juhtumusi, ka pilge ning huumor on ikka neisse segatud.

Schubert oli väljapaistvaim Beethoven'i järel. Kus ta millegile kaasa tundis, sääl helises muusika. Schubert'il on helisid peenimate tunnete, mõtete ning elusilmapiilkude tarvis.

Nii mitmekülgsest kui inimene end suudab väljendada luules, sama mitmekesine on ka Schubert'i muusika. Mida ta silmaga vaatab, mida käega puudutab, muutub kohe muusikaks.

Franz Liszt (1811—1886):

Kui linn õhus elas Schubert muusikas ning laulis seejuures inglilise, ta ei tunnud muret kriitika pärast, lasi end juhtida vaid ülevaist linnutiivust.

Oo rahutult immitsev armastusrohke geenius!

Kõlaharuldus, värskus, julgus, unistus, kannatus, pisarad ning tuleleegid voolasid Su südamest, vaevalt suudetakse Sinu meisterlikkuse suurust ning Su meele nõiduslikkust unustada.

Johannes Brahms (1883—1895):

Beethoven'i tõeline järeltulija ei ole mitte Mendelssohn, kes omas tõepoolest võrdlematu kunstihariduse, ka mitte Schumann, vaid Schubert. On tõepoolest uskumatu, milline kunst peitub ta lauludes! Ükski komponist ei oska nii õieti kuul tema deklameerida. Otse haarav on ta töödes muusikallste vahendite käsitlemiseviis. Meie kõik oleme püüdnud samuti toimida, ent Schubert'ini meie võimed pole küninud.

Martin Vegelius (1846—1906):

Mozart'i ning Beethoven'i parimate laulude kõrval Schubert'i esimesed katsed seisavad juba täiesti väärikaina kunstisaavutusina. Pääle kõige muu nad osutuvad haruldast mitmekülgsest stiilist ning karakteristikast, kui ka teksti autorite individuaalsuse täielikku mõistmist, eriti tema hilisemais kompositsioones. Pääle selle avaldub tema tõis monumentaalsuse joon, millist sellases tiheduses ning paenduvuses meie ei leia ühegi ta järeltulija juurest; kogu muusikaliteratuuris pole leida parimaid tõendusid suurte ülesannete täitmise väikse

vormi abil kui Schubert'i lauludes. Kui pronksist raiutuina ilmuvad kujud endi kitsais raames otse üfiloomulikus suuruses.

Ta kalmule asendati kivi päälkirjaga: „Surm mattis sila kalli varanduse, ent veel ilusamaid lootusi“ — päälkiri, mida võib seletada vaid kolmekümnekaheksa-aastase meistri järelejäänud teoste täieliku mitte-mõistmisega. Sest niisugust elu kui Mozart'il ja Schubert'il, ei saa mõõta aastatega, vaid ainuüksi elutöö suurusega, selles mõttes nii üks kui teine on rikkalmaid, keda muusikaajalugu tunneb.

Friedrich Nietzsche (1844—1900):

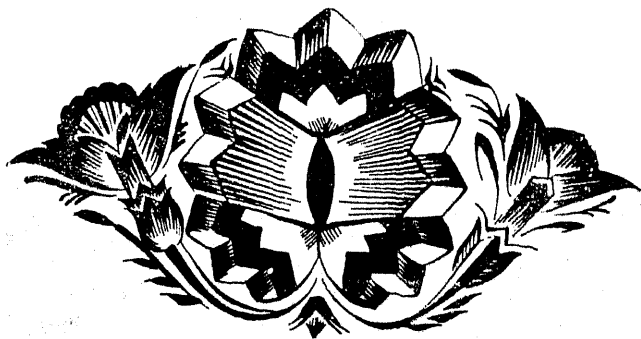
Kõigist muusikuist Franz Schubert on jätnud muusikale suurima päranduse. Ta puistas omi mõtteid täie käega ning hääst südamest, nii et muusikud neist veel paar sajangut leiavad toitu omi mõttele ja soovele. Tema teosels on määratu varandus uusi leidusi.

Schubert'i nimekaim.

Igakord ei ole sugugi mugav, kui su nimi samut kõlab kui mõne suure mehe oma. Seda näitavad kaks autograafi, millised on avaldatud K. E. Henrici uusimas katalogis.

Hooviorganist Anton Dreyssig palus 20. veebr. 1800 muusikakirjastusäri Breitkopf & Härtel'i teatada, kas nad ei soovi kirjastada kellegi Franz Schubert'i kvintette: „Too Franz Schubert pole küll meie poolt mehi, vaid on pärit Dresdenist, kuid ta on praegu meie juures repetiitori kohal.“

Dresdeni Schubert, kes samuti kui ta suur nimekaim Viinis, komponeeris, kirjutas mõni aeg hiljem Breitkopf & Härtel'ile: „Pean Teile veel teatama, et sain Teie poolt minule adresseeritud kirja, milles Teie saadate mulle Goethe luuletusele „Erlkönig“ komponeeritud muusika käsikirja, milline olevat minu töö. Minu suureks imestuseks pean Teile teatama, et mina sellast kantaati kunagi ei ole komponeerind; käsikirja jätan seniks enda hoole alla, kuni pole selgund, kes minu nime on nii kurjasti tarvitand...“

Kiriklik orelimäng

Äratusi ja karikatuure. *)

Rudolf Tobias

Kahtlemata pidi olema Leipzigis püstitatud Bach'i mälestus-samba looja suur ning vaimukas kunstnik; sellegipärast pole mulle sugugi rohkem arusaadav, mida endast kujutab sellele leiduv oreli-hakatis. Kas ei pea too nüanss vast kehistama ta oreлитеoseid D-moll Toccata ning G-moll-Fuuga? Pääle selle ei näi mulle selle proportsioonid sugugi vastavaina, ning Sebastian'i figuur selle läheduses jätab mulje, nagu kavatseks ta kogu selle pudi-padi selga haarata. Oli ju Bach ka spordimees comme il faut: kui juhtus, et ta kuulis päält mõne kolleegi fantaseerimist, siis läks ta per-pedes apostolorum üle kivide ja kändude. Ja, ka meie vägimees vajas äratust; ta ei eraldund tigu kombel enda pesasse, millisega nii mõnigi ta ametikaaslasist võis hakkama saada.

Kustund on igavene lambikene, mis kirikus valgustas „auväärast ööd“: kus on kunst vabast fantaasiast? Küll toimetavad oreli tublid registervirtuoosid, kuid improvisatsioonist, jumalateenistuse kaunistamisest helirohke raamitusega pole suuremat juttu.

Mehhaanika on tänapäeval kõik; nagu viljarooste püüab tehnika kunstist hävitada igasugu poeesia. Musklliligutused, psühholoogiline alus, see on kõik! Rohkem poeesiat, minu härrad, vähem mehhaanikat!

Kontserteeriv orelimäng on hiilgavas osavuses, õitsevas, väljendusrikkas registreerimises paljastand üllatavaid positiivseid tulemusi: meie ei koba nüüd enam pimeduses, ning ainult nii on orel jõudnud kontsertsaalid säilitada auväarsuse ja võimsuse. Sootuks teistsugused on lood kirikliku jumalateenistuseliku orelimänguga. Olenegu see tagasihoidlikkusest, olgu see harjumus või põhimõttelikkus, üks-puha, on mulje, nagu oleks härra organist pühapäeval ühes enda frakiga ka kunsti ära unustand, laskudes korralliku käsitöölise, ametniku tasapinnale.

Üksi see asjaolu, et üldse on olemas literatuur „kerge sti m ä n g i t a v a i d , m e l o o d i l i s i e e s - n i n g j ä r e l m ä n g u s i d j u m a l a t e e n i s t u s e j u u r e “ n i n g s e e i g a a a s t a g a i k k a e n a m k o o r m a b p a h n a s t u n d n o o d i l a u d a , e i a s e n d a a u v ä ä r t o r e l i p i n g i - n ü h k i j a i d a m e t i v e n d i k u i g i s o o d s a s s e a r e n e m i s e v ö i m a l u s s e . V ö i s t - l u s , m i l l i n e k ö i g i l t ö ö s t u s a l a d e l s a a v u t u s v ö i m e t e t a s a p i n n a a l l a k i s u b , p e a b j u n o r m e e r i m a k a ü h e k ü l a k a n t o r i e n d a h i n n a n g u i d . K l a s s i l i n e a e g , m i l v e e l „ h e l i s e v a d k e l l a d “ t o e k a i d n a l j a h a m b a i d p i k e m a j u t u t a k i r i k u s s e s a a t s i d , k u s N B . k a n t o r i d v e e l p i d i d f u u - g a s i d à 6 v o c i i m p r o v i s e e r i m a , o n a m m u m ö ö d a s ; a g a e t o h v r i -

meelseid kogudusi, kes muretsevad hinnalisi orelitöid, asja ees teist taga üleujutatakse lajutava sandileemega ning ettevalmistamatuses kolmakate maneeridega, vajab tublit manamist. Kuis oleks, kui endi võimeisse ja tublidusse kiindunud maestrod korruga südametult laseks pirseda momentfonograafi! . .

Vaatame korraks lähemalt jalusastmeid, millised aitavad kõrvaldada parema jala kohmetusi: tõepoolest, mõnigi köögitudruku jalakene ei upitaks sellaselt con grazia pedaali, kui organist orelile kannukseid annab. Naljaks ära kumagi looma piina — muusikalise põhjenduse ta ei tõi täita ühtki astmevaheldust! Raphael käteta on veel kuidagi mõeldav, ent organist jalgadeta ei kuidagi! Kuulakem ometi bassi 32-jalalist põhivägevust! Auväärset kui mõni Leipzigi kodanikupapa promenaadil sammub pedaal. Modern muusika on patriarhaalse rämpsuga juba ammu kolikambrisse heitnud. Profundo siin, profundo säääl!

Järgmine, avaldub iseloomujoon on monotoonsus modulatsioonides; mingi aristoteleslik lihtsus virvendub organistile ideaalina; ta toetab jalad vastu igasugusele ketserlusele; millega muidu põhjendada vaevarohket moduleerimist, näiteks, C-durist lähtudes A-molli? Kui lähedale kängelasuvad heliliigid on asendand üksteisele meie muusikalised ehitusinsenerid; Busoni annab meile kolmikhelides uue süsteemi, ninatargad hirvitajad võivad seda ikka nimetada „Halvasti tempereeritud klaveriks“.

Ent organist, ta võib erasuhteis olla modernilt temperceritud komponist, üks nii liberaalselt suunatud muusikadirektor: siin väliditakse iga vilksatus richardismist; komme nõuab üsna puhas-valjult stiliseeritud, näolaadita - tarretand - sarnast, fuuga lisandusiga segatud, sequentsidega ja kvartsextakkordidega imbutatud dogmaatilis-kiriklikku muusikašabloni. — (Palun mitte unustada, et minu püüe siin on anda säästmatu karikatuur; et kõiki neid varjukülgi ühes isikus kehastatud vaevalt võib leida, ja arusaadavalt on reeglist mõningaid silmapaistvaid erandeid.) Kui endisele organistile pole mulle sugugi teadmata, et fantaasia võib hävitada ning maitse tõmbistada teenistusega paratamatult ühenduses olev ikka samaste koraalide mehhaaniline mahavõristamine. Seda enam ergutused sellel alal on tervitatavad.

Ent, „tunnistate end organistik, siis lubage mulle ka oreli!“ — kas ei või ebakõla kontserdi ja jumalateenistuse vahel osalt sellest oleneda, et oreli käsitamine tänapäeval ühekülgselt on suunatud seepä äle, saavutada võimalikult lähedast efekti orkestrile. Endast on registreerimiskunst suureloomuline saavutus, kuid kireva kujutluse jaoks on kirikus esiteks vähe ruumi; teiseks, — mis tähtsam — peame meie orkestraalse värvikujutluse õieti orelitööni eriliseks tunnuseks; meie laseme ürg-elementaarse orelimõju harilikult kõrvust mööda; pean ütleva, kõlamasside plastikkus läheb meile kaduma, harilikult

aga ka meel puht muusikalise efekti tarvis. Ei jää üle midagi muud kui laveerida Rink'i ja Reger'i, Bach'i ning Pachelbel'i vahel.

Orel on (maha arvatud tremolo- ning vilesäädeldused) kõlamerjal poollest jäänd sarnaseks, kui mõni sajang tagasi, kas suudame meie siis ligikaudu täpsusega vanade oreliklassikute vaatlusi mõista, mida viimased oreli loomusest endi juures säilitasid. Mil meie toimimine kohmakasorkestraalselt, käsitasid Frescobaldi, Buxtehude materjali maitsekalt, toimisid plastiliselt. Vaatleme kord sellest lähtepunktist vanu fantaasiaid ja capricciosid. Nagu Pygmalion võttis marmori, ning see hingestus, nii õhkub meile soojust vastu vana vileteoste loomusest.

Ning Passacaglia! Milliste plastika, millise mitmekesisusega sääl rühmad arenevad üksteisest, ilma et üldine terviklus sääljuures katkeks (hoidutagu siin pedantliku lahti- ja kinniregistreerimisega üksikuid osi markeerimast, koloristika olgu sellele vaatamata särav, aga piirijooned on juba küllalt selgesti märgitud). On kui helimaterjal sarnaselt veevoolule kord end laiali laotab, kord ainult nii voolab, kord purretatud massiliselt kokku kuhjub, pea jälle kitsas nõvas vuliseb; ning kõik see algelisemate kunstivõtete kaudu: kõrgeid ning sügavaid regioone vahelduda lastes, läbipaistvat passagideteost polifooniliste formatsioonidega mitmekesisistades. (Võrreldagu teost Reger'i Passacaglia F-molliga).

Oreli piiratud helistiku sellasel süsteemal kasutamisel baseerubki vana improviseerumismeetod; sest ka fantaseerimist õpetati, ning õpiti, oli tõesti positiivseid lähtepunkte, šabloone, traditsioone, mis nüüd on unustatud. Need meid, moderninimesi, suurt ka ei aitaks, kuid ei teeks viga, kui me modern baasil analoogilisi käsitlusesemeid leiaksime, et oreliõpilasile praktilisi abivahendeid kätte juhatada.

Oleks tarvis, meetodi üldse lihtsustada. Olen, asjatute püüete järele, õpilastes, harmooniliste ja kontrapunktiliste distsipliinide abiksvõtmisega, poetiliste visanditega ja muude selletaolistega, iseseisvat teotsemist äratada tahtes lõpuks veendund, et see kõik ainult pooliku lennuvõime segadusse viib. Kuis oleks aga, kuvastupidi toimitaks, hoopis eraldi paberiteooriast: unustatagu mõneks ajaks harmooniaõpetus ja kontrapunkt, ning võetagu selle asemel formeeriva materjalina kogu oreli helisüsteem. Kõige päält õpilane viidakse nii kaugele, et ta komistamata tasto solo ühehäälselt väljenduma õpib. Alles siis võiks teine hääli juure astuda (ainult ärgu jäägu kontrapunkt tähelepanemata!); tonaalsuse juure modernid paljuks ei pruugi jääda. Varsi selgub tarvidus, hääli kontrasteerivalt kujundada ning neid kahele manuaalile jaotada. Edasi võib sellasele anda mõne koraalialguse motiivse materjali, ainult nii, et elavama tempo juures koraali füsionoomia reljeefselt teisest, aeglasemalt järgnevast häälest, eralduks (eriliselt pandagu tähele arsisist ja teesisist, samuti ka tõusutakti) järelikult ümberpöördukt kui kontra-

punktis: 2 1 noodi vastu. Koguni tähelepanematult võib ka pedaal end lühidate ääremärkustega asjasse segada. Mõneaege harjumuse järele, ideid kord-korralise registreerimisega päevavalgele tuua, areneb ka registreerimiskunst paralleelselt spetsiaal muusikalisega, üksteist vastastikku koguni rikastades; sellel teel vabaneme kirevast maneerist ning šarlatani asemele astub kunstipärane värvilauake.

Need on mõningaid märkusi; pikemaks seletuseks puudub ruum; pole tarvis kohe õigete asjadega juure minna, kui harjutuse teel peidetud võimeid ei äratata ning arendada ei suudeta. Mida kõike tänapäeval ei oodata õppemeetoditelt? — On õpilane hiljem ise korralik organist ning oma orelil täiesti kodus, siis suurema osavuse korral temas orelile vastav polifoonia kristalliseerub iseendast; ta katsetab, et, näiteks, juhtmotiivi printsipi mõttekohaselt kasutada: sest mispärast mitte mõnd iseloomulikku motiivi, mitmest küljest valgustada, mispärast mitte ühe sellase läbi jumalateenistust kaunistada? Et ülevast naeruväärsuseni on vaid üks samm, tõendavad Herzogenbergi passioonkantaadid: siin on koraal kõigest heliväärtusest vabastatud, millisega mitmed sajangud teda on ümbritsend. Üldse ei saa kokkupunatud või fuugaliselt käsitatud koraale eeskujuna kõrgelt hinnata; ettevalmistamise idee peitub rohkem teatud vastolulikkuses järgnevaga, mitte paelussi taoliselt teistest häältest kisitud cantus firmuses, samuti mitte koraali temaatilises tühjakspeksmises; palju enam see peitub koraali kontuuride helirohkes äramärkimises, kusjuures selle helitõug võib jääda isegi poolhämarusse. Koraali „Üks kindel linn ja varjupaik“ võib, näiteks, päiletormavate trioollkäikudega teadagi mõjuvalt ette valmistada. — Meeldivamalt, kui odavate fugaatolisandustega, võib „Oh Jeesus sinu valu“ jumalalepitava idee märkida otsiva preluudiumiga org. pleno. — Olgu, meie ei taha kõögiretseptiga piiritella järeltulijaid muusikapõllul: tuleviku draakonitapjal, milline on kujutatud selle ajakirja tiitellehel*), — nimetatagu teda Korngold või kuis tahes, — on palju tegemist enne kui ta jõuab rajada endale tee läbi risu, metsikpõõsastiku, doktriinide ning mehhanismi.

Meid vanu muusikalisi vigaseid pole võimalik enam reformeerida, meie mängime endi koraalikesi halvasti ja õieti; viimaks kui praegune roobastik liiaks on ära sõidetud, siis vast äratuse pärast kord transponeeritakse koraali. Mingi salapärane, koguni hallutsionatsiooni meeletuletav toimetus helitõugude karakteristika ümber, olgu see kas või lihtsalt akustiline eksitus, see annab meid ära, kui me kord teadmatuses leiame endid suurte helimeistrite nõjutud riigis. — Hiljem samuti kui varem vaielus otsustab rütmiliste ning valjult süllabiliste koraalide üle, vahemängude pro ning

*) S. o. „Allgemeine Musik-Zeitungi“ tiitelküljel, milles see R. Tobias' e artikkel ilmus.

kontra jne. Meie trööstime end viimaks arvamisega, et aja möödudes ka orel kasvatab ühe Berlioz'i, ühe Wagner'i, kes meie skolaatilise kontrapunktilise kribu-krabu, meie dissonants-nuusktubaka kõrvale heidab, kes meile vanadele oreliil õpetab lõp mat ut, piiramatut melodiat, õpetab meile „uut laulu“.

Kas on meie keskel sellast, kes kord inspireeritud meeolus, ülevail hetkeil poleks improviseerind? Mingi tühi vaimustus, mingi haiglane meeärdus ei olnud see, kui helid voolasid nagu iseendast, kui orel käte all mürises: tunti end tüürimehena, kes tormisel veel kindlalt hoiab tüüriratast, mil jumalikud lained uhket fantaasia-laeva edasi kannavad. Vesi näis meile nii tuttavana: kas ei olnud too Johann Sebastian Bach, kes ka kord sellel sõitis? R. S.

Laulva rahva pidupäevadest

IX üldlaulupeo ajal Eestit külastand šveitsi ajakirjanik V. Bretschner avaldas „Neuen Züricher Zeitung'is“ rea kirjutusi Eestist, millised hiljem kokku võttis brošüüri nimetusega: „Estland 1928.“

Selles brošüüris muuseas ta kõneleb Eesti muusikast:

„Kunstidest, mille eest hoolitsemine ja teadlik arendamine eesti rahvale andis materjaalseid võimalusi pärisorjusest vabanemiseks, on muusika kujunend tõeliseks eesti rahvuskunstiks. Eestlased, kelle hulgast võrsund hulk laulukomponiste, võivad Euroopas õigusega kanda „laulva rahva“ aunime; nad arendavad kõigepäält koori- ja massilaulu, ning nende rahvuslikud laulupeod kujutavad endist korraldusi haruldasi ulatuse ja sisu poolest. Need peod, milledest esimene leidis aset 1869. a. Tartus varemmainitud J. V. Jansen'i initsiatiivil, olid vene valitsuse ajal ainukeseks vahendiks, et eestlasi kokku koguda oma rahvuslike tunnete ja püüete väljendamiseks, et nendesse istutada teadvust oma ühtekuuluvusest ja rahva hinges äratada lootusi paremale tulevikule. Ajal mil eestlaste teistsugused rahvuslikud püüded vene võimude poolt armu- tult tagasi suruti, anti luba üksi laulupidude korraldamiseks, olgu küll vastumeelselt ja alles aastaid kestnud päalekäämistele ning palvete järele; laulupidude korraldajad leidsid peo ettekäändeks harilikult mingisuguse vene-patriootilise või valitseva dünastia püha, ning laulupeo rahvuslik-protesteerivat iseloomu varjati nii palju kui võimalik. Muuseas näiteks ilmus „Postimehes“ peojuhtkiri vene ametivõimude tüssamiseks päälkirja all: „Mida loomaarstil loomapidajaile jutustada on.“ 1869. kuni 1917. aastani peeti seitse üldlaulupidu ja rohkesti kitsama ulatusega laulupidusid, millised eestlaste rahvuslikule teadvusele avaldasid määratud mõju. Intensiivne haridustöö, mida vene võimu viimaste aastakümnete jooksul eesti rahvas arendati, kui ka ajakirjanduse ja ilukirjanduse areng on

tugevasti mõjutatud suurteil laulupidudel avaldunud rahvuslikekudest tundeavaldustest.

IX üldlaulupidu, millist me nende päevade sees Tallinnas nägime, ei olnud enam rõhutatud rahva lauluheli varjatud protestist, vaid rahvuslikust igatsusest täidetud võiduhõisk, saavutatud iseseisvuse sümbol ja pühatalitus! Võimsal peoplatsil sinisemere läheduses, mille sellasele kohale paigutamise pidi küll otsustama kunstniku silm, samuti ka selle korraldamise, laulab sini-must-valgete lippude lehvides kogu rahvas oma vabadusest; kõigist maa osadest on kokku kogunud sadaviiskümmendtuhat, kes täidavad poolringis amfiteatri taoliselt ehitatud hiigla laululava ja rohelisele murule püstitatud istepingid nii kaugele kui silm ulatab. 150.000 osavõtjat, mehi ja naisi, poisse ja tüdrukuid, see on pääaegu kuues osa, süda ja veri eesti rahvast, kes siin laulab ja kuulab, kellel kõrvus ja südameis laulus väljendatud juubeldus „On ilus Eestis elada“!

Imeväärne on masskoori kunstiküpsus ja distsipliin, ent haaravaim on sisemine tunnete kooskõla lauljate ja kuulajate vahel, inimühiskonna nägematu harmoonia. Kas ei avaldu selles ärdas, vaimustund rahvas, kes pilk pöördud päiksest särava mere poole austab oma kodumaa kunsti, mõtteid vanast Kreekast? Ning tööpoolest, saabus öö, üks neist põhjamaa „helgeist öist“, mil päev vaid õrnalt varjatud on, säääl läks üle astmes-lava eesti A n t i g o n e lehvivais riideis, müristas majesteetlik Kreon oma kohtuotsuse, ja samuti kui lauljaid jälgis eesti rahvas tänulikult ta miimikat..

Edasi kirjutab V. Bretscher teistest kunstialadest ja teeb lõpuotsuse:

„Nii rippumatu Eesti on tänapäeval võimas tõendama, et ka väike rahvas suudab luua kultuur-väärtusi, kui talle ainult on soodus juhus oma rahvust vabalt arendada ja kaitsta allikaid, millest voolab vaim.“

Intervjuu prof. Heikki Klemetti'lt

Kuna oktoobrikuu keskpaiku viibis Tallinnas laialt tuntud Soome koorijuht ja helilooja prof. Heikki Klemetti, kes E. K. Ü. kutsel siin loengutega esines koorijuhtimise üle, siis olit „Muusikalehe“ esindajal võimalus vastutulelikult ven-nasrahva muusikamehelt paaritunnilises vestluses huvitavat ülevaadet Soome muusikaelust saada, mille siinkohal lühidalt oma lugejaskonnale ära toome.

„Soome muusikaelu on üldiselt väga elav. Kontserte on rohkesti. Neid korraldavad kui kodumaa nii ka väliskunstnikud. Osavõtt esimesjärgu kunstnike kontsertest ikka elav. Oma solistidest on alati tervitatud lauljad Väinö Sola, Oiva Soini ja instrumentalistid — Hannikaise vennaksed, välis-kunstnikest — Lubka Kolessa, Cecilia Hansen, Nikolai Orloff j. t., kes järjekindlalt iga aasta Soomet külastavad. Seejuures oleks aga, näi-teks, Schaljapini või Doni kasakate koori kontsert soomlastele täiesti vastu-võtmatu. Küsimusele, mis selle põhjuseks, vastas prof. Klemetti naljatades: „Kuna meie ei tea mis nemad on — kana vai kala!“ Üldine nähtus on ikkagi see, et kodumaalaste kontserdid tihtigi ainelise puudujäägiga lõpevad.

Mis puutub kodumaa virtuosidesse, siis iseäranis tähelepanuväärset Soomes ei ole — kui mõõta rahvusvahelise mõõdupuuga. Siiski väga nimetamis-väärt on Soome pianisti Kerttu Bernhardi edukas esinemine Berliinis. Sümfoonia kontserte annab järjekindlalt 2 korda kuus 70-liikmeline Helsingi linna orkester prof. R. Kajanuse juhatusel. Külalistena esinevad ka teised dirižendid. Üle minnes Soome koorilaulu juure, peab ütleva, et see on jagunemas kahte ossa: 1) kunstiline ja 2) rahvapärane, — selle järele ka vastavad laulukoorid 1) kontsertkoorid ja 2) tavalised.

Iga aasta on vähemalt 2 iseseisvat kontserti viielt Soome ja kolmelt Rootsi koorilt. Pääle nende tegutsevad veel töölikoorid, kuid need elavad (pea-aegu isoleeritult) täiesti oma elu.

On traditsiooniks saanud et „Suomen Laulu“ segakoor*) kannatusajal ikka Bachi passioonidega esineb. Ka sügisel esineb koor mõnikord suurema vokaal-instrumentaal teosega, — näit. käesoleval hoopajal F. Schuberti messiga helilooja 100. a. surmapäeva puhul, — sagedamini aga a capella kontsertega.

Osavõtt laulukooride kontsertest jätab üldiselt soovida. Kontserte on palju, kuid ka teisi harrastusi, mis laia publikut meelitab on laialt. Nii toob suurema helitöö ettekanne sageli kahju, kuna orkestri ja solistide kulud tõusevad nii kõrgele et kontserdi sissetulek ei suuda seda katta. Kuid Soome koorid püsi-vad ikkagi — ja seda enamasti passiivsete toetajate liikmete najal.

„Suomen Laulu“ on eriseisukorras. Tal on pääle oma otsekoheste üles-annete veel teised: ta on ühtlasi ka muusikakooliks. Püsib seltskonna ja osalt riigi toetusel. Annetustena on kogutud kapital 750.000 Soome marka,**) kuid see summa suureneb alatasa; on märgitud kuni 1.500.000 S. mk. Selle kapitali protsentidest antakse „Suomen Laulu“ liikmetele individuaal-

*) mida juhatab prof. H. Klemetti. Toim.

**) 1 Soome mark = ligi 10 Eesti senti.

õpetust, kuid õpetust kuulama võib tulla iga soovija maksuta. Õpetatakse häälesäadmist, muusika diktaati, tabamist, mälu järele üleskirjutamist, anatoomiat, füsioloogiat, foneetikat j. t. Õppejõududeks on ülikooli professorid. Ülalmainitud kapitalist ei saa koor oma kasuks midagi tarvitada. Nii näiteks ei saa juhataja palgaks neid summe tarvitada. Selleks otstarbeks on riigilt toetus, mille vastutasuks koor peab esinema pidulikuil juhtumustel (riigikogu istangjärgu avamisel ja lõpetamisel, tähtsamail mälestuspäevil j. t.).

Nimetamisväärt on „Kansalis Kuoro“ — keda juhatab A. Maasalo, „Üliõpilaskoor“ — keda olen juhatanud 25 a. jooksul, kuid töörohkuse tõttu olin sunnitud edasi andma S. Palmgrenile, kes seda omakorda dr. A. Poijärville üle andis; siis — „Laulumiehet“ — V. Rautavara juhatusel, Rootsi oratooriumi koor ja M. M. (Muutra Musikanter) — Bengt Carlssoni juhatusel. On veel teisigi häid koorijuhte.

Samuti ei puudu ka maal tublid koorijuhid. On isegi neid, kes hoolimata väiksest maa oludest, ka säääl oratooriume ja suuremaid kooriteoseid esitavad. Hangitakse ka häälesäadmise õpetust. Pidudel on harilikult laulukooride võistlused, mis ongi vist ergutanud koore paremuste poole, kuigi ei saa salata, et neil võistlustel omad üldiselt tuntud halvad küljed on.

Soome helikunstis on suuremad vormid ülekaalus. Pääle vanemate, üldiselt tuntud heliloojate J. Sibeliuse, L. Madetoja, S. Palmgreni j. t., kelle loomingu järjest kasvab, on veel terve rida tähelpanuväärt produktiivsusega heliloojaid: 1) Väino Raitio — oma impressionistliku sümfoonilise muusikaga, 2) Lauri Ikonen — kellelt tuntud 2 sümfooniat, töötab praegu ooperi kallal, 3) Heino Kaski — kirjutanud pääasjalikult laulu ja klaveri muusikat, 4) Yrjö Kilpinen — tuntud omapärase soololauludega, 5) Sulho Ranta — kelle loomingu moodustavad ka enamasti soololaulud ja kantaadid, 6) Eino Linnala — kirjutanud sümfooniat, soolo- ja koorilaule. Kõige nooremaist on esikohal Uno Klami ja Felix Krohn. Esimene on osutunud tähelpanuväärseks orkestri koloristiksi ja seisab oma loominguuga õige lähedal Prantsuse modernistidele. Teine on äratanud tähelpanu päämiselt koorilauludega. Puudutades Soome heliloojate majanduslist seisukorda, tuleb mainida, et eriseisukorras on neist vaid J. Sibelius, kellele valitsus maksab eluaegset toetust 100.000 S. mk. aastas, millise summaga majandusliste muredeta täiesti vaid loomingu võib anduda.

Teised väljapaistvamad heliloojad saavad tähtajalist (3—5 aastani) ja ka eluaegset toetust, kuid vähemal määral — 10—17.000 S. mk. aastas, mis siiski tuntavalt kergendab ja eemale hoiab töökoormatusest eluüldpidamise mõttes.

Sooritajaist kunstnikest on parimas seisukorras Väino Sola, kes oma hästiõnnestunud kontsertreisudega, kui kodu- nii ka välismail, aineliselt hääljärjel. Praegu viibib V. Sola kontsertreisul Ameerikas.

Muusikakirjastuse kohta võiks öelda: kui ise maksad — on hõlbus kirjastada, kuid heliteose eest kirjastajalt saada, on juba haruldasem. Ja kuigi keegi kirjastab, siis maksetakse ühesuuruse töö eest erilise mõõdupuuga — ühele rohkem, teisele vähem — ikka vaid nime järele. Kindlamat tasu maksavad laulude eest laulukoorid. Kümned aastad on traditsiooniks olnud, et laulukoorid ostavad heliloojailt laule ja kirjastavad neid. Enne sõda, kui rahal oli

kõrgem väärtus, makseti harilikust meeskoori laulust 100 S. mk. (võrdne praeguse 1200 S. mk.), nüüd maksetakse nime järele 400—1500 S. mk.

Viimasel ajal on juba mõned välismaa kirjastajadki Soome helitöid kirjastama hakanud (Breitkopf & Härtel — Leipzigs ja Hansen — Kopenhagens).

Helsingi konservatoorium, mis asutatud umbes 40 a. tagasi, töötab ikka eraõppeasutusena, mida juhib direktorium, kuhu praegu kuuluvad E. Melartin, L. Madetoja ja Furnhjelm. Konservatooriumi lõpetajatele võimaldatakse välismail täiendamiseks sageli stipendiume, milliseks otstarbeks summad tulevad rikkalikest riigi- ja erastipendiumest. (Riigi muusikakapital, Karedlini kapital, Ahlströmi kapital j. t.) Helsingis töötavad veel 2 rahva konservatooriumi: 1) A. Launise — era muusikaõppeasutus osakondadega Oulus, Vaasas, Poris, Tampere, Kotkas, Turus ja 2) A. O. Väisäse juhatusel, mida ülal peavad mitmed hariduslised organisatsioonid. Ka Viiburis on hää muusikakool (juh. Sirob), kus muuseas väga hää õpilasorkester, kes Helsingiski kontserteerinud. Pääle selle on Soomes veel kirikumuusikakool: Helsingis A. Maasalo juhatusel, Turus — F. Isçasoni ja Viiburis — E. Sivori juhatusel.

Muusika arvustust on katsutud Soomes juhtida selles suunas, et niipalju kui see võimalik, esinejaid arvustaks sama ala tundja. Teadagi et see on vaid osaliselt võimalik. Ja lõpuks on kõige tähtsam see, et arvustaja arvustaks oma kindlama äratundmise järele.

Küsimuse pääle, kus leiate kõige kõrgema laulukoori kultuuri olevat, leidis prof. H. Klemetti, et täpselt sellele vastata on väga raske, kuna ühel pool esinevad ühed paremused, selle kõrval aga teised defektid ja ümberpöördukt, ning jatkas: „Kuid kõige tänuikum maapind igasugu kunstilise laulule, hoolimata sellest kuidas nad ise laulavad, on — Saksas.

Eestlastel on erilisel hää häälematerjal, kuid kooritehniliselt koolitamata sel määral, kui võiks olla. Mul on mõnikord juhus olnud arvamist avaldada, et eestlased loomulikult juhatusel tulevad häälelises suhtes soomlastest ette, sest need tulemused, mis on kätte saadud Soomes, põhjenevad nii mõnelgi juhtumisel eriti vaevalisele ja pikaajalisele harjutusile. Soome häälematerjal sellena ei ole eriline.

Lõpuks avaldas prof. H. Klemetti lahkelt oma arvamist Eesti moodsa koorilaulu kohta järgmiselt:

„Eesti heliloojate nüüdne vokaalstiil näib minule otsivilmelisena. Näit., Eesti vokaalitöis sageli esinev imitatsioon tuleb esile, minu arvates, tihtigi liialdatuna, ilma et tal asja sisusse puutuvat tähendust oleks. Teiselt poolt omab see vokaal stiil küll erilise arkailise ilme, kuid on vastolus omakorda päris moodne kooskõla, mis neis esineb. See heliloomingu kuju ei näi veel leidnut olevat õiget stiili. Soomlastele — olen teistegagi rääkinud — mõjub see kirjutamisviis vähe raskelt ja nõnda öelda „targalt tehtult“ (tegoviiisas), sellepärast tundub minule mõni värskem Lüdigi või M. Hermann'i isamaalise ilmega koori-

töö pidulikkusele sobivamana. *) Siiski ehk sellised helitööd, millest ülal jutt oli, pääseksid täielikult mõjule esimeseklassi koori ettekandel kontsertsaalis. Kuid setunaiste hõbepreeside hulgas see ei sobi. Muuseas võin lisada, et omalt-poolt olen ka välismail mõningaid eesti koorilaule juhatanud, kõige päält M. Saare helitööd, missugune helilooja minu arvates üsna tabavalt on väljendanud omas muusikas eesti rahva hinge.

Keegi on minule tõendanud, et mida mina arvan eestipäraseks, võivat väga hästi ka venepärane olla. Noh, Aadamast me kõik oleme, kuid nagu kiriku kuppel võib teistelgi olla nagu venelastel, nii võib ka muusikailme tulla eesti omanduseks, olgugi võimalikul korral mõni algus Venest. Kõik ripub sellest, kuidas seda ainet on osatud käsitada. Õnnelik on see rahvas, kel on seda, mida võib omaks nimetada. Kui on, siis arendatagu seda, muidugi vabal kunstilisel väljendusviisil.

Rakvere Rahvamaja ja Haridusseltsi segakoor 20 aastane

Pühapäeval 11. nov. s. a. andis Rakvere Rahvamaja ja Haridusseltsi segakoor rahvamajas täiskiilutud saali ees oma 20 a. juubeli mälestuse kontserdi. Vana kirjanik Jakob Liiv, kes seltsi esimees, andis ülevaate laulukoori 20 a. tegevusest. Kõnele järgnes lipu üleandmine laulukoorile. Tänuksõnaga vastab koori kauaaegne juht E. Rosenberg. Laudakse uut ja viisilt väga võimukat lipulaulu „Hõiskame kooris“. Kutsutakse välja sõnade looja J. Liiv ja viisi komponeeriija T. Vettik. Viis on sama võimukas, kui M. Lüdigi „Koit“. Koorile ütleb tervitusi ka T. Vettik. Loetakse ette hulk telegramme, algades Lauljate Liidu juhatusega ja lõpetades üksikute isikute tervitusteogrammidega.

Praegune Rahvamaja ja Haridusseltsi segakoor, suurem ja tähtsam tervel Virumaal, algas oma tegevuse Rakvere Eesti Hariduse Seltsi segakoori nime all 1908. a. sügisel. Esimeseks segakoori juhatajaks oli härra Lepp, kes juhatas koori ühe aasta. Pääle teda oli koorijuhiks hra M. Keskküla ja 1911. aasta sügisel asus koori juhtima tookordne seltsi algkooli õpetaja E. Rosenberg, kes sellel kohal on püsinud vahetpidamata kuni käesoleva ajani, s. o. üle 17 aasta. Koori liigete arv on olnud väga mitmesugune. Alates oma tegevust paarikümne liikmelisena, suutis koor 1914. a. koguda oma ridadesse ligi 40 lauljat. Siis viis aga algav ilmasõda palju meeslauljaid sõjaväljale, langes koori liigete arv, vähenes üldise meeleolu langusega seltskonnas ka hoog ja kestis kuni vabadussõja lõpuni. Ühenduses 8. üldise laulupeo ettevalmistustega hakkas seltskonnas tõusma huvi koorilaulu vastu. Koori liigete arv hakkas kasvama, töö kooris omandas kava-kindluse ja uue elavuse.

Koor on aastakümned edukalt tegutsenud, rasked sõjaajad üle elanud ja aasta-aastalt tugevamaks kasvanud ja perekamaks paisunud. Ei ole vist ainustki liiget enam laulmas, kes koori asutasid. Vanad on lahkunud ja lahkub alati vabandatavail põhjusil, kuid uusi tuleb juure ja töö läheb edasi.

*) Siin on mõelnud prof. Klemetti laulupidu. Toim.

Evert Mesiäinen

20 a. koorijuhina ja seltskonnategelasena

Ernst Helilein

Käesoleva aasta sügisel möödus 20 a. sellest, mil meile tuntud muusikaõpetaja Evert Mesiäinen haaras kätte esimest korda taktikepi, asudes juhutama laulukoore ning viljeldama muusikat, asudes samal ajal ka aktiivselt kultuuritöö aladele.

E. M. sündis 4. juulil 1886. a. Ingeris, Soomest sisserännanud käsitööõpetaja pojana. Pääle alg- ning aiandus-mesinduskooli lõpetamist astus Kolppana õp. seminari, mille lõpetas a. 1908 algkooliõpet. ja organisti kutsega. Oli õpetajaks ingeri koolides, Peterburi soome gümn. ja Põhja-Ingeri rahvapäikoolis. 1919. a. kutsuti Kolppana seminari laulu- ja muusikaõpetajaks. Vabadussõja puhkedes siirdus Eestisse, kus astus vabatahtlikuna tegevväkke.

Kevadel 1920. a. asus M. elama Tallinna, olles lauluõpetajaks alg- ja keskkoolis. Samal ajal juhatas ta Kaarli lauluseltsi ja „Tungla“ lastekoori, ning esines tihti oma kooli ühendatud lastekooride kontsertidega (II ja XV algk.). Oli soome keele lektoriks Tallinna Rahvapäikoolis.

1923. a. pääle on ta laulu- ja muusikaõpet. Rakvere seminaris, töötades vahepääl 3 a. ühtlasi ka Rakvere poeglaste gümn. lauluõpetajana.

E. M. tegevus ei piirdu kaugeltki kooliga. Peterburis asutas ta tarvit.-ihisuse „Iva“, olles 1914.—1917. a. samas linnas ilmuva soomekeelse ajalehe „Neva“ toimetajaks. Tol ajal ilmus tema sulest teos „Vabariik ja monarhism“, poliitilisi artikleid, luuletusi jre. Peterburis juhatas ka karskusseltsi „Alku“ segakoori.

On juhitanud üldkoore laste laulupidudel Tallinnas, Rakveres, olles ka laulu-metoodika lektoriks lauluõpet. suvekursustel (Tallinnas, Tartus, Kuresaares jne.).

1924. a. ilmus tema sulest 2-hes osas hädatarvilik õpperaamat „Laulmine algkoolis“ ja tõlkis samal ajal ka soomekeelse prof. Klemetti „Koorilaulu juha-

tamine". Viimaseil aastail juhatas Rakvere laulumeeste seltsi meeskoori, saavutades tollega õige häid resultaatte.

E. M. on komponeerinud ka laule sega- ja lastekooridele, millest mõned õige populaarsed („Kevad on“, „Juss oli väike peremees“) ning tõlkinud hulga soome koorilaule.

Samuti on ka paljud tema õpilasist siirdunud muusikaaeda, töötades sääl hää eduga.

Jääb soovida vaid juubilarile palju tänu tehtud töö eest, ning loodame, et tal energiat-tahet jätkub ka edespidiseks, viljakaks tegevuseks muusikapõllul.

oo

Mattia Battistini †

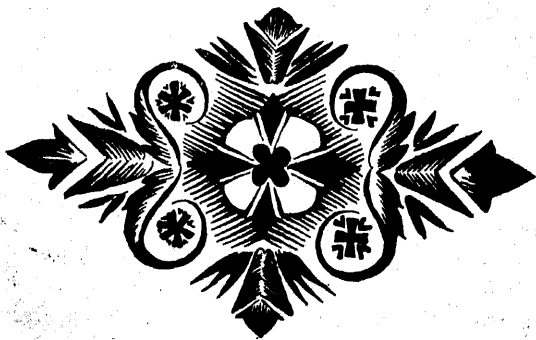
8. nov. suri Rieti linnas Itaalias maailmakuulus bariton Mattia Battistini, veidi üle 70 a. vanuses.

Battistini sündis Roomas 27. veebruaril 1856 a. Hariduse poolest õigusteadlane. Lauljana esines avalikkuse ees esimest korda 1876 a. Roomas. Sel ajal Battistini oli veel asjaarmastaja. Kuid unistus hiilgavast lauljakarjäärist sundis teda väsimatule tööle. 1878 a. laulis ta Donizetti ooperis „Favoritin“, mis kuuljaskonnas kutsus esile vaimustustormi. Ta oskas oma ettekandega kuulajaid kaasa kiskuda, neid võluda.

Battistini elulugu on nagu mingi määratu võidukäik läbi kogu maailma. Kõikjal võitis ta publiku tormilise pooleholu, kõikjal võttis arvustus ta vastu kilduhõiskedega. Nii kuni suure kunstniku surmani. Veel paar kuud enne surma esines ta Berliini Philharmonias, kus näitas oma igavesti noort häält, haruldast virtuositeeti ning kaasakiskuvust.

Väheste lauljate häälel on rikkumatult alalhoidund kauge raugaeani nii kui Battistini'l. Ta hääle kohta tähendati õigusega, et sellesse otse uppuda võib.

Caruso tenorina ja Battistini baritonina — kaks hiilglakunstnikku-võlurit, nüüd neid mõlemaid enam ei ole!

IX üldlaulupeo kulude-tulude aruanne

Pühapäeval, 18. nov. Lauljate Liidu nõukogu ühel häälel kiitis hääks Lauljate Liidu juhatuse poolt esitatud IX üldlaulupeo kulude-tulude aruande järgmisena:

	Kulud.	Tulud.
1. Pasunakoori noodid.		
Nootide paljundamiskulud	1.486.55	
Müügist		1.275.20
Ladusse jäänud noodid		211.35
Kokku	1.486.55	1.486.55
2. Lauulupeo juht.		
Trükkimine	4.624.88	
Klišeed	224.96	
Reklaami- ja saatekulud	68.59	
Kuulutused		3.374.—
Müügist		2.451.17
Ladusse jäänd juhid		290.10
Kokku	4.918.43	6.115.27
3. Lauulupeo album.		
Trükkimine	3.743.30	
Klišeed	1.148.34	
Honorarid	823.95	
Reklaami- ja saatekulud	51.63	
Kuulutused		1.113.50
Müügist		1.883.15
Ladusse jäänd albumid		3.470.—
Kokku	5.767.22	6.466.65
4. Rinnamärgid.		
Tegelasmärkide valmistamine	1.168.50	
Järeljäänd tegelasmärgid ladusse		1.—
Publikumärkide valmistamine	1.024.16	
Publikumärkide müügist		3.525.21
Järeljäänd publikumärgid		10.—
Kokku	2.192.66	3.536.21
5. Muusikalised eeltööd.		
Eelproovid	4.805.04	
Pasunakoori-juhtide kursused	534.26	
Pasunakoorida kontsert	444.84	473.50
Teotused		8.350.—
Kokku	5.784.14	8.823.50
6. Ehitused ja platsi korraldamine.		
Laululava	69.389.75	
Einelaud, klosetid, bürood	10.060.36	
Kassad	1.364.05	
Aiad	4.044.13	
Aukülastiste loož	2.055.—	
Projektid ja tööde järelvalve	5.374.—	
Pingid	14.910.25	

	Kulud.	Tulud.
Auvärad, lipuvärad	390.—	
Hoonete tulekinnitus	140.—	
Maaparandustööd	3.129.45	
Mullatööd, kraavid, teed, täide jne.	7.049.92	
Platsi korraldamine ja järelvalve	1.350.22	80.—
Pinkide nummerdamine	300.—	
Platsi rendileping	317.85	
Platsi ja ehituste dekoreerimine	686.55	
Muud vähemad kulud	94.85	
Laudade müügist		5.138.28
Laululava varandusena		53.000.—
Einelauad, bürood, klosetid varandusena		2.000.—
Platsil tehtud kultuurtöö väärtus ja aiad		8.000.—
Kokku	120.656.38	68.218.28

7. Bürookulud.

Kantselei- ja trükikulud	2.629.37	
Post, telefon, telegraaf	1.574.99	
Tööjõudude tasu	7.150.77	
Side- ja veokulud	762.—	
Kokku	12.117.13	

8. Tegelaskorterid.

Ölgede ostmiseks	4.080.44	
Laudade ostmiseks	2.011.86	
Ölgede ja laudade veokulud	880.93	
Korterite sisseseadmine	3.002.83	
Majahoidjate tasud	971.03	
Muud vähemad kulud	21.30	
Ölgede müügist		1.712.09
Laudade müügist		1.008.98
Kokku	10.968.39	2.721.07

9. Peo sissetulekud.

Üldkontsertide piletitest		74.543.05
Kadrioru lossiesise piletitest		73.—
Eeskavadest		605.37
Platsiplaanidest		105.97
Einelaua üür		2.500.—
Reklaamplakaatidest		809.60
Komisjonikaupade müügist		304.31
Autopargi piletitest		122.—
Kokku		79.063.30

10. Kontserdid tegelastele ja „Messias“.

Kontsertide korraldamine	269.50	
Honorarid solistidele ja kooridele	1.644.—	
„Messias“ piletitest		794.50
Kokku	1.913.50	794.50

11. Reklamaud.

Kuulutused ja teadaanded ajalehis	1.700.23	
Võõrakeelsed prospektid	493.80	
Müürilehed	211.50	
Värvilised plakatid	550.—	
Kokku	2.955.53	

	Kulud.	Tulud.
12. Väliskülaste korteribüroo.		
Ühiskorterite sissesäädmise	129.20	
Reklaam	157.90	
Töötasud	200.—	
Sõidukulud	172.50	
Mitmesugused muud kulud	73.50	
Ühiskorterite üür		121.20
Erakorterite vahetalitus		304.31
Kokku	733.10	425.51

13. Laenu % ja kulud.		
Protsendid	689.75	
Vekslipaber	95.20	
Kokku	784.95	

14. Honorarid.		
Üldjuhtidele	2.000.—	
Sõjaväe orkestrite üldjuhile	250.—	
Kokku	2.250.—	

15. Korrapidamiskulud.		
Korrapidajate ja piletikontrolöride varustus	355.86	
Rongikäigu korraldamiskulud	209.78	
Kokku	565.64	

16. Muud kulud-tulud.		
Eine koorijuhtidele	1.100.—	
Esituskulud	389.10	
Mitmesugused	1.529.19	757.60
Kokku	3.018.29	757.60

IX üldlaulupeo kulude-tulude üldkokkuvõte.

	Kulud.	Tulud.
1. Pasunakoori noodid	1.486.55	1.486.55
2. Laulupeo juht	4.918.43	6.115.27
3. Laulupeo album	5.767.22	6.466.65
4. Rinnamärgid	2.192.66	3.536.21
5. Muusikalised eeltööd	5.784.14	8.823.50
6. Ehitused ja platsi korraldamine	120.656.38	68.218.28
7. Bürookulud	12.117.13	—
8. Tegelaskorterid	10.968.39	2.721.07
9. Peo sissetulekud	—	79.063.30
10. Kontserdid tegelastele ja „Messias“	1.913.50	794.50
11. Reklaam	2.955.53	—
12. Väliskülaste korteribüroo	733.10	425.51
13. Laenu % ja kulud	784.95	—
14. Honorarid	2.250.—	—
15. Korrapidamiskulud	565.64	—
16. Muud kulud-tulud	3.018.29	757.60
Kokku	176.111.91	178.408.44
Tulude ülekaal	2.296.53	
	178.408.44	178.408.44

Kõige rohkem on kulu nõudnud laulupeo-platsile püstitatud ehitused ning platsi korraldamine, kokku 120.656 kr. 38 s.

Platsile püstitatud hoonete amortiseerimist kavatseb Lauljate Liit teostada järgmiselt: laululava amortiseeritakse kolme laulupeoga, einelauad, bürood, kassad kahe laulupeoga ning platsil tehtud maakultuuritöö väärtus 35 aasta jooksul.

Vastavalt sellele ja silmaspidades üksikute hoonete iseloomu ning kasutamise väärtust on ehitused, aiad ja maakultuuritööd, milliste koguväärtus 102.924 kr., laulupeo aruandes amortiseeritud IX üldlaulupeo tuludest järgmiselt: laululava 20.529 kr., kõrvalhooned 10.105 kr., maakultuuritöö ja aiad 6.5541 kr., kokku 37.176 krooni.

Seega on IX laulupeo tuludega amortiseeritud keskmiselt 36,1% investeeritud kapitalist.

Hoonete ning maakultuuritöö amortiseerimata osa 63.000 kr. on praegu kooramatud võlaga 54.385 kr., pääle selle vekslivõlad 8.276 krooni.

Kokkuvõttes on IX üldlaulupidu aineliselt hästi õnnestunud, olgugi et platsi korraldamine ja ehitused kiire aja tõttu nõudsid kulu normaalsest rohkem.

Revisjonikomisjoni poolt, eesotsas Tallinna rahandusosakonna direktor A. Dreverk'iga, on laulupeo sissetulekud (piletid j. m.) uing väljaminekud põhjalikult läbi kontrollitud. Mingisuguseid puudusi ilmsiks ei tulnud.

Kroonika

Lauljate Liidu uus juhatus.

Eesti Lauljate Liidu nõukogu 18. nov. s. a. valis Lauljate Liidu uue juhatuse järgmises koosseisus: prof. J. Aavik, prof. A. Topman, A. Krull, R. Õvel, A. Oinas ja T. Vettik.

Prof. Heikki Klemetti muusikalisi loenguid,

milliseid korraldas Eesti Koorijuhtide Ühing oktoobrikuu keskpaiku, tuleb täiesti kordaläinuks pidada. Ehk küll loengute lühike aeg (4 päeva) ei lubanud põhjalikult käsitada nii keerulist muusikaala, kui seda on kunstiküps koorijuhatamine, siiski suutis prof. Klemetti oma ladusa, sageli tabava huumoriga läbipõimitud, kõnega meie koorijuhtidele ja muusikaõpetajale palju huvitavat pakkuda oma kauaaegseist kogemustest ja tähelepanekuist. Osavõtt oli väga elav. Loenguid, mis iga päev 4 tundi järjest kestsid, kuulati isegi põnevusega. Mitmesuguste akkustiliste probleemide lahendamiseks, samuti rütmika ja hääldamise demonstratsiooniks tarvitas prof. Klemetti „Ilo“ ja Tallinna Meestelaulu Seltsi laulukoore. Viimane kasutas juhust ühel loengupäeval, et üleanda lugupeetud maestrole, kui seltsi auliikmele tervitusi ja lilli. Loengute lõpul avaldas prof. Klemettile tänu Eesti koorijuhtide nimel EKÜ esimees K. Leinus, annetades maestrole kirjamapi uuema eesti kooriliteratuuriga, Tallinna pedagoogide nimel koolinõunik Ch. Brüller j. t.

Viljandi „Koit“ 60-aastane.

Sel aastal saab 60-nd aastat Viljandi „Koidu“ seltsi asutamisest.

Seltsi juures tegutseb laulukoor, milline on Viljandis laulu-muusika arendamiseks hulga tööd teinud.

Praegu valmistub koor seltsi 60-da sünnipäeva pühitsemiseks. Koori juhatab Joosep Saar.

Tartu Meestelaulu Selts 5-aastane.

1923. aasta oktoobris Juhan Simm ja Chr. Kallas avaldasid üleskutse Tartu Meestelaulu Seltsi asutamiseks. Peagi lauluharrastajad moodustasid koori, millest hakkas juhatama helikunstnik J. Simm.

Hiljem lahkus J. Simm koorijuhilt kohalt ja tema asemele astus noor muusikamees A. Karafin, kelle juhtimisel koor on saavutanud kõrge muusikalise tasapinna.

Koor on esinend paljude kontsertidega, millised Tartu muusikaarmastajate poolt on leidnud täit hääkskiitu.

Viieaastase tegevuse juubeli puhul andis Meestelaulu Seltsi koor 26. oktoobril „Vanemuises“ kontserdi, mil koorile avaldati sooja poolehoidu.

Koorile soovime palju jõudu ja püsivust edaspidiseks tööks eesti muusikapöllul!

Tallinna Rahvaülikoolide Seltsi laulukoor ringreisile.

Tallinna Rahvaülikoolide Seltsi laulukoor esines 4. novembril s. a. kontsertidega Tartus ja Elvas. Tartus andis koor kontserdi „Vanemuises“ ja Elvas tuletõrje seltsi saalis.

Kontsertidel olid kaastegevad lauljanna Magda Päts ja helikunstnik Riho Päts. Kontsertide kavas olid helitööd järgmistelt heliloojatelt: R. Tobias, M. Lüdig, M. Saar, P. Süda, C. Kreek, T. Vettik ja R. Päts.

Koori juhatab helikunstnik T. Vettik.

Kiri toimetusele

Teie lugupeetud lehe sellel aastal ilmunud 9. numbris olnud kirjutuses Budapesti kultuurkongressi üle on Laulu-Meestest mõned teated, mis mitte täpsed ei ole. Sellepärast palume austades ruumi järgmisele õtendusele.

1. Konservatooriumi saalis peetud „hõimukontsert“ ei olnud „kuidagi soomlaste poolt eneste hääks ülevõetud“, vaid oli selle täiesti korraldanud kongressi muusikatoimkond.

2. Laulu-Mehed ei ole sugugi laulnud „kuninga lössi õues Horthy sünnipäeval“, sellepärast ei siis ka võinud sündida midagi „traagikoomilist pettumust“.

3. Laulu-Mehed ei sõitnud „Tšehhoslovakkiasse ringreisile“, vaid sõitsid Viini ja säält otseteed öörongiga Berliinist läbi Stettiini.

Suure austusega Laulu-Miehet:

Artur Siegberg, seltsi esimees,

Väinö Pylkkänen, sekretär.

Helsinki, 2. XI 1928.

Tähelepanemiseks

muusikasõpradele!

...Laul ja muusika ülendavad meeleolu ka kõige raskematel silmapilkudel.

Igaüks õppigu seepärast laulma või mängima. Kellel aga pole aega või võimalust õppida, see muretsegu endale mänguriist, mis ei tarvita andi ega õppimist.

Viiul, gitarr, mandoliin, tulevikukannel, parmupill, löötspill, suupill, klaver, harmoonium jne. on muusikariistad, millel mängimine tarvitab õppimist ja iga kodaniku püüdmine olgu omandada ühe neist ja mängida.

Neile aga, kes ei oska mängida, kuid kes armastavad head muusikat või soovivad tantsida koduses seltskonnas, olgu „His Master's Voice“ või „Odeon“ grammofon sama-nimeliste uute elektriga sissemängitud plaatidega lahutamata seltsiliseks.

Seltsid ja organisatsioonid asutagu kooskäimiseks pasunakoor, et noored ja vanad võiksid harjutada koosmängu ja astuda üles kohalikkudel pidudel.

Igaüks, kes soovib osta muusikariista, teadku, et kõige paremini ostetakse see **o.-ü. „Esto-Muusika“** eriärist, Tallinnas, Viru tän. 2. Selle äri hea nimi ja soliidsus vastutab ostetud riista headuse eest.

Ka raadio-harrastajaile võime enam pakkuda kui ükski teine spetsiaaläri. Oleme raadio-näitusel omandanud oma aparaatide eest ainukese I auhinna. Tutvustame ja demonstreerime neid igale huvitatule ostukohustusega.

Nõudke hinnakirju ja tutvuge meie äris meie muusikariistade ja -aparaatidega.

**O.-ü. „Esto-Muusika“
juhatus Tallinnas.**

Vastutav toimetaja: **Mart Saar.** — Väljaandja: **Eesti Laujate Liit.**
Toimetuse kolleegium: **L. Neuman, R. Päts, M. Saar ja T. Vettik.**
Toimetuse ja talituse aadress: **Tallinn, Rataskaevu 22.** Telefon 1-82.
Kirjastuse o.-ü. „Täht“ trükk, Tallinnas, Väike Pärnu mnt. 31.